

MARIA VANCEA¹, ROMÂNIA

Cuvinte - cheie: jocul steagului, steag de nuntă, nuntă tradițională, mire, mireasă.

Steagul de nuntă-perspectivă comparativă²

Rezumat

Studiul *Steagul de nuntă-perspectivă comparativă*, propune abordarea steagului de nuntă din județul Maramureș și a steagului de nuntă din zona Bistriței-Năsăud, fiind realizată, astfel, o perspectivă comparativă între steagurile aferente celor două zone. Unele elemente care fac parte din practicile de ritual asociate nunții sunt încă păstrate cu strictețe în unele zone.

O primă idee care reiese din analiza bibliografiei și a cercetării de teren este că există o asemănare mare între cele două zone, în special, referitor la steagul de nuntă. Diferențele sunt relativ puține, dar semnificative, oferind unicitate fiecărei zone. Steagul are semnificații simbolice multiple: eroismul mirelui și amplificarea statutului solemn al nunții tradiționale prin asimilarea cu alte practici ritualice în care este prezent steagul.

Cele două zone vizate au o mulțime de tradiții și obiceiuri care formează moștenirea culturală din moși-strămoși, tinerii având datoria de a le transmite generațiilor viitoare. Chiar dacă unele elemente au dispărut ori s-au modificat cu trecerea timpului este important ca obiceiul să nu se piardă în totalitate.

Prin urmare, steagul de nuntă este un element important care are semnificații aparte și care este realizat în colectivitate, reușind să aducă tinerii împreună.

¹ Absolvent, Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca, Centrul Universitar Nord din Baia Mare, Facultatea de Litere, Departamentul de Filologie și Studii Culturale.

² Articolul este o formă restrânsă a unui capitol inclus în disertația *Steagul de nuntă și impactul turistic. Studiu de caz: Județele Maramureș și Bistrița - Năsăud*.

Keywords: flag dance, wedding flag, traditional wedding, groom, bride.

The Wedding Flag - A Comparative Perspective

Summary

The study "The Wedding Flag - a Comparative Perspective" compares the wedding flags of Maramureș County and the wedding flag from the Bistrița-Năsăud area, thus achieving a comparative perspective between the flags related to the two regions. Some elements of the ritual practices associated with weddings are still strictly preserved in some areas.

The first idea emerging from the literature review and field research is that there is a great similarity between the two areas, particularly regarding the wedding flag. The differences are relatively few but significant, giving uniqueness to each region. The flag has multiple symbolic meanings: the heroism of the groom and the amplification of the solemn status of the traditional wedding by assimilation with other ritual practices in which the flag is present. Both target areas are rich in traditions and customs that make up the cultural heritage of their ancestors. Young people are responsible for passing these traditions on to future generations. Although some elements may have disappeared or changed over time, ensuring that the customs are not lost entirely is essential.

Therefore, the wedding flag is an important object with a special meaning. It is made collectively and brings young people together.

Steagul de nuntă – perspectivă comparativă

Introducere

Nunta tradițională este un eveniment complex și bogat în semnificații culturale care aduce împreună familii, comunități și tradiții într-un moment de bucurie și de celebrare a iubirii și a unității.

În mediul tradițional, omul a pus viața sa sub semnul „tregerii”. Este vorba de trei etape distinctive: nașterea, căsătoria și moartea.

Obiceiurile tradiționale legate de nuntă, sunt supuse mereu înnoirilor, spre deosebire de cele legate de naștere care își pierd din ce în ce mai mult din semnificații și din modalitatea de realizare a ceremonialului.

Steagul de nuntă este un element prezent în cadrul nunților tradiționale. Acesta este nelipsit în unele zone, semnificând trecerea de la statutul premarital la statutul marital:

„Bradul, cu bogate semnificații în cultura populară românească, purta în obiceiurile de nuntă o dublă valoare: în primul rând era un dar trimis miresei sâmbăta și în al doilea rând steag pe care îl ducea fratele de mire în fruntea alaiului ce mergea după mireasă. La sfârșitul nunții, bradul se pune pe vârful casei. Odată cu restrângerea ritualului tradițional, bradul a fost menținut în obiceiurile de nuntă ca steag, înlocuit cu steaguri din năframe încărcate cu fel de fel de panglici. Se pare că bradul de nuntă și steagul sunt supraviețuiri din vechiul simbol al pomului vieții”³. Pe lângă bradul de nuntă, acest simbol dendromorf este întâlnit în diverse contexte situaționale, conferindu-i-se un status aparte⁴.

Steagul era întâlnit doar în regiunile care făceau parte din Imperiul Austro-Ungar. Deci este o influență central-europeană. Steagul de nuntă are origine slavă, pentru că acesta este folosit în special la popoarele slave cum ar fi, la cazaci și la slovacii din Ungaria, fiind pregătit ca și la românii din Transilvania: „Nicio nuntă nu se face fără steag, care la fel ca și la militari e luat ca și simbol al eroismului, iar când se duc nuntașii la mireasă acesta este purtat de către un voinic numit stegar”⁵.

În unele regiuni este practică vestirea nunții prin sat și cusutul steagului de nuntă, fiind elemente aferente nunții tradiționale. De obicei, steagul se împodobește înainte cu câteva zile de nuntă, iar stegarul era vărul ori amicul mirelui.

Stegarul era considerat unul dintre actanții care avea atribuții complexe în cadrul nunții. Acesta era un fecior, de obicei, văr sau prieten cu mirele, având datoria să adune obiectele din care se confecționează steagul (năframele, batistele, cipcile colorate). De asemenea, acesta trebuia să fie prezent, acasă la mire, împreună cu druștele, atunci când

³ Ioan Praoveanu, *Etnografia poporului român*, Editura Paralela 45, 2004, p. 250.

⁴ A se vedea alte detalii despre brad la Delia-Anamaria Răchișan, *Mitologia românească și estetica artei tradiționale din Maramureș*, București, Editura Academiei Române, 2015, pp. 126-156.

⁵ Simion Florea Marian, *Nunta la români. Studiu istorico-geografic comparativ*, Editura Academiei, 1980, p. 266.

era cusutul steagului. Pe lângă acestea, el trebuie să însoțească permanent mirele și să așeze nuntașii la masă. Stegarul era cunoscut, deoarece avea câteva elemente speciale pe care le purta. Acesta purta struțul în clop sau în cușmă dacă nunta avea loc iarna. De asemenea, în cureaua sa era introdus un cuțit cu corn de cerb.

După ce steagul era cusut, seara începea jocul steagului. Stegarul este cel care se ocupă și în prezent de anumite atribuții. De exemplu, acesta își alege o față care să joace cu el. Prietenii mirelui formează o roată în jurul lor. Stegarul scutură steagul în ritmul muzicii, pe măsură ce înaintează cu partenera lui aidoma mersului aparent al soarelui. Cusutul și jocul steagului reprezintă despărțirea rituală a mirelui de prietenii lui, dar și de ocaziile de a face curte fetelor. El simbolizează moartea simbolică a acelei faze a ciclului său de viață⁶.

În cadrul mai larg al ritualurilor de despărțire, jocul steagului și negocierea simbolică formează un complex ritual care poate fi înțeles drept o condensare a procesului căsătoriei destinată anume mirelui și miresei. Focalizarea acestor acte este egocentrică, referindu-se la tranziția imediată la care mirele și mireasa s-au angajat. Jocul steagului subliniază despărțirea de activitățile sociale anterioare: hora duminicală și vizitele la serile de șezătoare. Stegarul și drușca sunt succesorii simbolici ai mirelui și ai miresei.

Steagul de nuntă este folosit și în cadrul ritualului de „dezbălțuire” a miresei. Acest ritual are loc la casa părinților ei, mireasa fiind actantul principal. Ea este așezată pe un scaun în mijlocul camerei, fiind înconjurată de fete măritate mai tinere sau mai bătrâne care dansează în jurul ei strigând sau cântând pe măsură ce mireasa este dezbălțuită (îi este luată cununa de pe cap). Nașa mirelui este cea care efectuează acțiunea, în timp ce soacra miresei privește (ea trebuie să fie prezentă). Odată ce cununa îi este luată de pe cap este înlocuită cu năframa, aceasta reprezentând trecerea de la statutul premarital la cel marital.

În satul Nănești din județul Maramureș, după cum aflăm de la informatoarea Deac Maria, steagul de nuntă apare și la dezbălțuitul miresei. Aceasta refuză de două ori năframa, adică simbolul care îi conferă statutul marital, după care o acceptă a treia oară.

Năframa este așezată pe steag și pusă pe capul miresei de către stegar de trei ori. Mireasa refuză năframa de două ori, iar a treia oară mireasa acceptă năframa. Nașa îi face semnul crucii cu năframa și i-o pune pe cap, de obicei, năframa miresei îi este dăruită de către soacră. La acest ritual participă și mirele, el fiind așezat pe scaun lângă mireasă, iar nașul îi pune pe cap un clop vechi, pe care îl refuză de două ori și a treia oară îl acceptă, acesta simbolizând și pentru el, la fel ca pentru mireasă, trecerea la noul status, la acela de bărbat căsătorit. Nunta se încheie după ce are loc acest ritual.

Steagul de nuntă din județul Maramureș

Vom descrie în detaliu steagul de nuntă din satul Nănești, din comuna Bârsana. Sesizăm că acesta este foarte bogat ornamentat cu „pânzături” (baticuri) și cu batiste care

⁶ Gail Kligman, *Nunta mortului. Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Editura Polirom, Iași, 1998, p. 64.

Nuntă tradițională în Maramureș; foto: Gabriel MOTICA

simbolizau trecerea mirilor dintr-o stare în alta.

După cum am aflat de la cele trei informatoare din satul Nănești și din comuna Bârsana, era nevoie de o culegere amplă a elementelor necesare pentru realizarea steagului. Se strângeau din timp batiste și se căutau, pe la „saboitele” din sat (femeile care realizau cusături), cipce (bucăți de material care rămâneau și nu mai erau folosite).

Era folosită o botă (bătă) de aproape doi metri din lemn de brad, deoarece era mai ușoară și putea fi jucată cu ușurință. În trecut, fetele care aveau drăguț (iubit) păcurar (cioban), primeau de la aceștia o furcă de tors care era confecționată de către ei, pe timpul verii când stăteau cu turmele de oi în munți. Aceștia sculptau pe acea furcă tot felul de motive geometrice. Acea furcă era folosită uneori ca și botă pentru steagul de nuntă, în caz contrar fiind realizată dintr-un vârf subțire de brad.

Pentru realizarea steagului, se foloseau trei „pânzături” (baticuri) de mărimi și culori diferite. Prima pânzătură care era cea mai mare, era cusută pe bota din lemn de brad, după care erau puse următoarele două. Năfrămile erau cusute cu ață roșie, care semnifică dragostea înfocată a celor doi tineri. Peste acestea erau cusute batistele și cipcele de diferite culori, predominante fiind roșu și verde, iar la vârf era adăugat și bărbânocul, care este o plantă verde atât vara, cât și iarna. De asemenea, se adăugau și câteva spice de grâu, care semnificau fertilitatea și câteva crenguțe de busuioc care aduc dragoste și belșug. Tot pe steagul de nuntă erau atârnați și șase sau opt zurgălăi, aceștia vestind, prin sunetul pe care

îl emană, nunta propriu-zisă și ritmau jocul steagului. De asemenea, erau adăugate pe steagul de nuntă și diferite flori care simbolizau tinerețea mirilor. Batistele cu diferite motive florale sporeau frumusețea acestui obiect.

Steagul este un element care semnifică trecerea de la tânăr la căsătorit. Pentru realizarea acestuia era nevoie de mai multe elemente care erau adunate de băieții din sat.

Băieții din sat veneau de acasă cu curele cu zurgălăi care urmau să fie cusuți pe un material, pe urmă se acopereau cu panglici, după care se punea bărbănocul, buruiana despre care se spune că nu se usucă niciodată, care semnifică faptul că nunta va fi pentru totdeauna. Erau adăugate și spice de grâu, un simbol al bogăției și, nu în ultimul rând, busuiocul, un simbol al dragostei. Ciucurii erau adunați de la oamenii din sat. Se crede că cei care aveau cai, aveau și cei mai frumoși ciucuri, deoarece cu aceștia îi înstruțau.

Realizarea steagului era același lucru ca împodobitul bradului în alte zone etnografice, fiind un moment în care mirele se desparte de feciorie.

În același timp, steagul are mai multe roluri, acela de a anunța un eveniment important în viața satului și de a arăta unde se vor face pregătirile la care vor participa tinerii și tinerele, dându-le posibilitatea de a se întâlni, de a se cunoaște mai bine în vederea unor noi cununii.

Steagul este aducător de noroc pentru nuntași și, în mod special, pentru cei care îl joacă în ritmul muzicii.

Stegarii erau câțiva feciori, care erau prieteni ai mirelui, aceștia pregăteau steagul nunții și îl însoțeau pe mire pe drum până la mireasă, până la biserică și apoi la casa unde avea loc nunta.

Steagul de nuntă din județul Bistrița - Năsăud

După cum ne relatează informatoarea Elena Cătuna, steagul pare a fi asemănător celui din județul Maramureș, având de asemenea și alte elemente proprii. Fetele aduceau bărbănocul și panglicile de diferite culori. Steagul se făcea dintr-o furcă lungă de tors, ușoară pentru că era din lemn de brad, în vârful căreia era fixată o cruce de care erau atârnați clopoștii. De furcă era prinsă cununa împletită din bărbănoc, panglicile colorate și două năfrâmi, una de culoare albă și alta de culoare roșie. Bâta era sculptată în partea de jos cu motive geometrice și era împodobită cu cele două năfrâmi, cea roșie și cea albă, peste care se mai puneau în cruciș și două brâie feciorești. În vârf se anina o cunună de bărbănoc, așezată pe cruce, iar de crucea cununii erau atârnați zurgălăii.

De asemenea, steagul avea la vârf o mână de spice așezată pe un colac, de care se lega cureaua cu zurgălăi, până la partea inferioară a năfrănilor. În partea de jos, era pus un colac. Cununa de bărbănoc reprezintă viața plină de noroc, iar colacul de pâine semnifică viață îmbelșugată, hărnicie, credință, pâinea fiind considerată sacră dintotdeauna. Busuiocul era, de asemenea, prezent în recuzita steagului.

După ce realizau steagul, chemătorii aduceau mireasa și chemătoarele acasă la mire

unde se adunau și ceilalți tineri din sat, pentru jocul, denumit steag. Era considerată ultima manifestare de grup în care mirele și mireasa mai făceau parte din grupul flăcăilor și al fetelor, apoi agregau la un nou status, intrau în rândul lumii, își întemeiau o familie.

Busuiocul, regăsit în elementele de realizare a steagului, este o buruiană percepută drept floarea fetelor, spunându-se că are multe întrebunișuri în magia de dragoste. Acesta se așază sub pernă, pentru ca tânăra să își viseze ursitul. Se mai crede că dacă mănunchiul de busuioc era pus în păr sau purtat în sân, putea să atragă dragostea celui dorit.

Datorită faptului că nunta este un eveniment foarte important în viața unui cuplu, aceasta cuprinde o mulțime de tradiții, de obiceiuri și de semnificații care reprezintă o modalitate autentică de a împărtăși ceva celor invitați, dar totodată, reprezintă și un omagiu adus familiilor și culturii. Aceste obiceiuri diferă în funcție de regiune, țară, religie și, nu în ultimul rând, în funcție de persoane, chiar dacă rolul acestora este același.

Aceste obiceiuri sunt transmise din generație în generație, unele rămânând la fel de importante spre deosebire de altele, care au dispărut cu trecerea timpului. Sunt niște obiceiuri pline de semnificație, luând forma unor ritualuri simbolice. Au menirea de a apăra cuplul de forțele rele, anunțând trecerea de la o etapă din viață la alta, finalizându-se, în general, cu o petrecere.

Steagul de nuntă evidențiază un moment de sărbătoare. În urma realizării acestuia, acasă la mire se organiza o petrecere cu muzicanți. La acea „băută”, fetele și feciorii se cunoșteau mai bine și își alegeau cu cine să danseze.

Jocul steagului

Realizând o incursiune în timp, informatoarea re trăiește cu nostalgie acele momente unice: „După ce o gătat steagu', s-o apucat de joc, că așa-i mândru, să să joace după fiecare lucru. Și s-o făcut o băută la casa mirelui și tăți o jucat care mai de care și stegarii mai jucau și steagul, să le intre în mână pă la nuntă. Apoi eu știu că jocu steagului s-o zâs că era atunci când era și nunta, acasă la mire, în ocol, tăți feciorii făceau o roată mare și jucau, beau și strigau, și în mijloc erau stegarii care scuturau steagu și îl aruncau de la unu la altul. Să mai arunca steagu și peste poartă, de tri ori că așa se zicea că tri aduce noroc și nu era voie să-l scape că să făceau de răs.”⁷

De asemenea, un alt joc ritualic la care lua parte și steagul de nuntă, era cel de după dezbălțuitul miresei, când acesteia i se schimba cununa cu năframa, iar mirelui i se înlocuia clopul fecioresc cu cel bărbătesc. Atunci, în jurul acestora, se realiza un semicerc din fete și feciori, care aveau în frunte pe stegarul care se rotea în jurul mirilor de trei ori: „După ce o dezbălțuit mireasa, fetele și feciorii din sat care o mai rămas până dimineață se strângeau pă lângă miri și se învârteau cu stegarul în frunte pe lângă ei de tri ori, nu știu de ce era așa, da așa s-o făcut dintotdeauna.”⁸

⁷ Informator Petrica Eudochia, comuna Bârsana, județul Maramureș.

⁸ *Ibidem*.

După realizarea acestui ritual, avea loc învârtita, unde mireasa trebuia să joace cu stegarul care avea steagul în mână, și mirele trebuia să joace cu una din druște. După ce toată noaptea au dansat împreună, aceștia erau separați prin acest ritual: „Apoi, dimineața, ceterașii ziceau învârtita, o mai zis și mai înainte, da atunci mirele o jucat cu mireasa, și tătă nunta o jucat-o, da amu la ultima învârtită, trebuie să joace cu stegarul care ținea steagul pe umăr. Mirele juca cu una dintre druște, că așa era și dacă nu știau să joace se făceau de râs.”⁹

Astăzi nu se mai realizează acest obicei al cusutului steagului, deoarece există un steag pe care îl are unul dintre băieții neînșurați din sat și pe care îl folosește la toate nunțile, rămânând partea de băută a stegarilor și a druștelor, care mai era denumită și jocul steagului, fiind totodată și un motiv al tinerilor de a se întâlni și de a petrece împreună. Jocul steagului a ajuns mai mult o petrecere la care tinerii se adună pentru a se distra. Sesizăm desacralizarea.

La fel ca în zona Maramureșului și în zona Bistriței-Năsăud, după realizarea steagului, care avea loc acasă la mire, se făcea jocul steagului. La împodobirea steagului participau fete și feciori care erau tovarăși ai mirelui, dintre care unul era viitorul stegar. După ce era terminat steagul, acesta era luat și scuturat, prima dată de către mire. Băieții și

Jocul steagului; foto: Felician SĂTEANU

⁹ *Ibidem.*

fetele făceau o roată în jurul mirelui chiuind și strigând o strigătură care semnifica trecerea de la fecior la bărbat însurat: „Sărac mire și frumos/Ți-a pica struțucu jos/Pentru-o tânără mireasă,/Pentru floarea cea aleasă,/Pentru floarea de lângă casă,/Pentru tânăra mireasă”¹⁰.

Totodată, se realiza și un joc de perechi, unde tinerii se cunoșteau mai bine. La acest joc participau tinerii, evidențiindu-se despărțirea mirilor și trecerea de la tineri necăsătoriți la un nou statut, la acela de tineri căsătoriți. După primul joc al steagului începea nunta propriu-zisă.

În unele zone, în ziua de sâmbătă, pe la amiază, mirele și mireasa împreună cu chemătorii mergeau prin sat, strigând la fiecare casă și chemând la jocul steagului. În cadrul jocului, mirele făcea o pauză, cu o sticlă de vin în mână pentru a le mulțumi de prezență și pentru a le ura noroc tinerilor necăsătoriți.

Concluzii

Indiferent de zona etnografică, steagul de nuntă reprezintă o marcă identitară a românilor. Nunțile tradiționale nu omit din recuzită steagul de nuntă. Steagul de nuntă, jocul steagului reprezintă etape esențiale ale nunții tradiționale. Perspectiva comparativ-analitică vizează doar două județe de mare prestigiu cultural -Maramureș și Bistrița-Năsăud-, însă steagul de nuntă este complex, esențial în toate regiunile țării noastre¹¹. Steagul de nuntă are un impact major asupra mentalului colectiv din universul ontologic al satului românesc. Reactualizând steagul de nuntă, aducem un omagiu predecesorilor care l-au transmis din generație în generație.

¹⁰ Informator: Cătuna Elena, comuna Salva, județul Bistrița-Năsăud.

¹¹ A se vedea detalii despre steagul de nuntă aferent și altor zone etnografice la Delia-Anamaria Răchișan, *Antropologia sacralului. Suport de curs*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2023, pp. 86-92.

Bibliografie:

Kligman, Gail, *Nunta mortului, Ritual, poetică și cultură populară în Transilvania*, Iași, Editura Polirom, 1998.

Marian, S.Florea, *Nunta la români. Studiu istorico-geografic comparativ*, București, Editura Academiei, 1980.

Praoveanu, Ion, *Etnografia poporului român*, București, Editura Paralela 45, 2004.

Răchișan, Delia-Anamaria, *Mitologia românească și estetica artei tradiționale din Maramureș*, București, Editura Academiei Române, 2015.

Răchișan, Delia-Anamaria, *Metode de cercetare. Cercetarea etnologică de teren. Suport de curs*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2018.

Răchișan, Delia-Anamaria, *Antropologia sacrului. Suport de curs*, Cluj-Napoca, Editura Napoca Star, 2023.